

STRÖMSTAD AKADEMI

Nordiskt institut för avancerade studier

Innehåll

Redaktörens ruta	1
Ordförandens rapport	2
Rektorns rapport	3
Åsa Morberg: Krönika i Strömstad tidning	5
Åsa Morberg: Bokrecension	6
Åsa Morberg: Inträdesprov för lärare	7
Lennart Wetterberg m fl: Fetalt alkoholsyndrom kan förebyggas	9
Gudmund Bergqvist: Demokratins fiender	11
Anders Gustavsson: Recension av avhandling	12
Gudmund Bergqvist: On line föreläsningar under läsåret 2022/23	14

Redaktörens ruta

Ryggkirurg och styrelseordförande Peter Fritzell rapporterar om aktuella händelser i Strömstad akademi.

Informatikforskare och rektor Per Flensburg informerar om aktuella händelser i Strömstad akademi.

I en krönika i Strömstads tidning den 1 oktober har **museiintendent Mariana Back** intervjuat **didaktiker Åsa Morberg**, som den 1 januari 2023 tillträder som ordförande i styrelsen för Strömstad akademi.

Didaktiker Åsa Morberg recenserar en nyutkommen bok om ledarskap inom förskola, skola och fritidshem. Hon diskuterar även på ett kritiskt sätt aktuella politiska förslag om att återinföra inträdesprov till lärarutbildningen.

Barnläkare Gudmund Bergqvist gör ett upprop till akademiledamöter att anmäla teman till online föreläsningar. Han varnar även för demokratins fiender i världen.

Psykiater Lennart Wetterberg, barnläkare Gudmund Bergqvist, farmakolog Marylou Wadenberg och kemist Ulf Berg gjorde ett upprop i Läkartidningen den 7 september om fetalt alkoholsyndrom (FAS). <https://lakartidningen.se/opinion/debatt/2022/09/fetalt-alkoholsyndrom-kan-forebyggas-infor-varningstext/>

Psykolog Gudrun Olsson var den 2 september fakultetsopponent på Jakob Ulenius doktorsavhandling i Stockholm med titeln *Maskulinitetens mening. En fenomenologisk undersökning av den psykoterapeutiska situationen*.

Fysiker Lars Broman håller den 10 oktober kl. 18 en digital föreläsning med titeln Befolkningsfrågan. Här är länken: <https://us02web.zoom.us/j/88023205529?pwd=TzExRUNhbHFCeH-g3VzVjd05uZm1qdz09>

Redaktör: Anders Gustavsson
Layout: Per Flensburg

I Folklore. Electronic Journal of Folklore vol. 86 2022 har **etnolog Anders Gustavsson** publicerat

An Experienced. Ethnologist's Thoughts on Digitalization, Open Access, and Open Data as new Research Assets. <https://www.folklore.ee/folklore/vol86/gustavsson.pdf>. Han har i samma tidskriftsvolym också recenserat Ida Hughes Tidlunds etnologiska doktorsavhandling i Stockholm 2021 med titeln Autonomous Åland: A Hundred Years of Borderwork in the Baltic Sea. <https://www.folklore.ee/folklore/vol86/n03.pdf>

I norska Tidsskrift for kulturforskning 2022 nr 1 har **etnolog Anders Gustavsson** recenserat Elin Franzéns etnologiska doktorsavhandling i Stockholm 2021 med titeln Radio. Vardagsliv tillsammans med ett massmedium. <http://ojs.novus.no/index.php/TFK/article/view/2096>

I videoserien nr 49 har **Mikael Tiger** publicerat Ketaminbehandling vid depression.

I videoserien nr 51 har **oceanolog Gunnar Kullenberg** publicerat Global oceans <http://stromstadakademi.se/SAV/SAV-51.pdf>

I fria skriftserien nr 30 har **företagsekonom Rune Wigblad** publicerat Kampen om en seriös utredning av magnetåg i Sverige - sex års debatterande om magnetåg. <http://stromstadakademi.se/FSS/FSS-30.pdf>

Försök att värva nya medlemmar till Akademien, inte minst yngre forskare. Skicka förslag till Rektor Per Flensburg: per.flensburg@stromstadakademi.se

Jag önskar nya bidrag till oktobernumret av Nyhetsbrevet med deadline den 27 oktober 2022 till anders.gustavsson@ikos.uio.no. Sänd kortare artiklar, debattinlägg och/eller recensioner av ny vetenskaplig litteratur. Svenska bidrag skall ha en engelsk översättning. **OBS: Filen ska vara i word- eller open office format!**

Sänd också bidrag till Akademins skriftserie Acta Academiae Stromstadiensis, AAS, och videoserien SAV under adressen: gudmundbergqvist@hotmail.com.

Ordförandens rapport

Kollegor i Strömstad akademi

Det har varit och är en "turbulent" tid i Sverige. Riksdagsvalet är avgjort och vi har en ny politisk situation att förhålla oss till. Vad det kan ha för betydelse för forskning, och för Strömstad akademi, får framtiden utvisa. Vi i forskarsamhället jobbar oavsett på som vanligt och förespråkar i alla sammanhang den oavvisliga akademiska friheten.

Det har uppstått ett "litet" problem med avseende på våra fem lokalgrupper, där några fungerar väldigt bra, fr a Göteborg under ledning av Jens Allwood, och även Falun under ledning av John Fletcher. Vår sammankallande, Bode Janzon, har dock meddelat att han inte fortsätter i den positionen, men att han fortsätter som medlem i Styrelsen, tack för det Bode!

Att arbeta i, och hålla samman, en tvärvetenskaplig akademi, det är en avgörande intressant och samtidigt utmanande utmaning/uppgift för alla, och då inte minst för Styrelsen och alla arbetsgrupper. Det gäller att ha syfte och målsättning i blickfånget hela tiden. Vad är bra och bäst för oss alla, både i ett "internt" forskar- och ett "externt" samhällsperspektiv.

Det känns avgörande viktigt för mig som ordförande, att vi i Akademien strävar efter att samarbeta på ett öppet/transparent vis, och att vi samtidigt har djup ödmjukhet/förståelse inför att vi har ledamöter med vitt skilda erfarenheter från inte minst forskarlivet, som ska kunna mötas och förstärka varandra.

Detta erfarenhetsperspektiv kan vara väldigt stimulerande, och ibland väldigt irriterande, tänker jag. Det gäller att ibland kunna "rycka på axlarna". Vilket kan vara lättare sagt än gjort i specifika situationer.

Lokalavdelningarna bör, allt sammantaget, vara med och bidra till Akademin bas, och jag uppmanar alla ledamöter att arbeta aktivt för att säkra våra fem "ben" (Strömstad – Göteborg – Malmö/Lund – Stockholm/Uppsala - Falun).

Vi måste, i linje med Akademin målsättning, göra allt för att dela med oss av våra erfarenheter. I det ingår att lägga ut allt material vi kan dela med oss av på vår Hemsida. Skicka allt ni anser vara av betydelse till Per Flensburg.

I Arbetsutskottet (AU), och i Styrelsen, fokuserar vi på ovanstående, och också på Hemsidan och på kurser för högskoleelever, där Åsa Morberg har intressanta erfarenheter och förslag. Se Bilaga

Vi måste allt sammantaget fokusera på att aktivt arbeta för att säkra att en optimal vetenskaplig erfarenhets- och kunskapsbas via alla våra ledamöter kan behållas och vidareutvecklas i Sverige och internationellt. Vi har många ledamöter från andra länder.

Medlemskap i Akademin är därför en viktig fråga, och jag uppmanar er alla att prata med era kollegor om detta.

Avslutningsvis. Inför varje nytt projekt så förordar jag en relevant konsekvensanalys. Både projekt och konsekvensanalys ska publiceras på lämplig plats på Hemsidan.

Peter Fritzell

Rektorns rapport

I min förra rapport konstaterade jag att det var ett katastrofalt tapp av medlemmar och jag hoppades att jag räknat fel. Det hade jag inte! Endast 47 personer har betalt medlemsavgift för 2022! Att få fler betalande medlemmar bör nu vara högsta prioritet inom akademien. Åsa och John ringer runt till de som betalt 2021 men inte 2022. Jag tar själv kontakt med dem jag värvar och undrar om de verkligen vill lämna akademien. Sedan måste vi driva aktiv rekryteringskampanj på högskolor och universitet. Kanske kan vi annonsera i Universitetsläraren? Försöka starta en nationell kampanj mot ålderism? Här behövs idéer och initiativ. Det Strömstad akademi kan erbjuda en senior forskare är främst publiceringsmöjlighet. Kontoret i Strömstad kan vara attraktivt för en del personer.

Jag har fått en del uppslag till hur man kan värva fler medlemmar. Ett är att var och en av oss värvar minst en medlem. Det finns en text på hemsidan som beskriver vad Strömstad akademi kan erbjuda en presumtiv ledamot. Den återges här.

Är du akademiker/forskare med driv och lust att hålla igång din akademiska verksamhet men saknar akademisk tillhörighet? Då kanske Strömstad akademi är något för dig.

Strömstad akademi ger dig möjligheter: att fortsätta din forskning, att delta i akademiska debatter och ställa din kunskap till samhällets förfogande genom att ge dig in i samhällsdebatten. Om du vill skriva en artikel eller en bok, har vi ett förlag där den kan publiceras. Men du måste själv söka medel för tryckningen.

För närvarande ser vi följande typer av aktiviteter:

1. **Kunskapsförmedling:** Ledamöterna skriver artiklar inom sitt ämne och publicerar dem i vår forskningsserie Acta Academiae Strömstadiensis (AAS) eller i någon extern tidskrift.
2. **Projektverksamhet:** Ledamöter deltar i olika projekt som formulerats inom akademien.
3. **Undervisning:** För de ledamöter som vill fortsätta sin undervisning ger Strömstad akademi en del möjligheter: offentliga webinarier, projektdeltagande, samarbete med studieförbund, etc.
4. **Debatt:** Ledamöter deltar i den offentliga debatten. Strömstad akademi kan hjälpa till med att granska texterna och göra dem attraktiva för publicering i dags- eller fackpressen.
5. **Mötesverksamhet:** En social samvaro mellan ledamöter. Det innebär i huvudsak seminarier och webinarier där diskussionen kan bli sant akademisk.
6. **Stöd:** Ledamöter, som menar att Strömstad akademi gör ett värdefullt arbete och vill gärna stötta den, men inte själva vara aktiva.

Vi bedriver också en omfattande projektverksamhet, som beskrivs på vår [forskningsida](#).

Inom dessa projekt skriver vi böcker, artiklar och har webinarier. Vi skapar en sann akademi, där tankar och idéer stöts och blöts och nya projekt föds.

En ledamot kan givetvis delta i flera typer av aktiviteter och det är fritt fram att skapa nya. En del fortsätter sin befintliga forskning och en del kasta sig över något nytt. Tvärvetenskap upplever vi som extra intressant; att få krypa under skinnet på en annan vetenskap är något av det mest stimulerande man kan göra.

Det kan säkert finnas fler orsaker att gå med i Strömstad akademi och jag vill förskräckligt gärna ta del av dem. Kommer du på fler möjligheter att rekrytera fler medlemmar och ledamöter, hör av dig och framförallt: Agera!

En positiv nyhet till sist. Strömstad gymnasium ska anordna en sorts studiedag kring Nobelpriset med föredrag, prisutdelning och en finare middag. Det ska vara den 9 dec. Vi blev tillfrågade om vi kunde bidra med något och vi kan ju dela ut en del böcker och berätta om hur det är att forska. Jag försökte få dit Edvard och May-Britt Moser men de var dessvärre upptagna. Jag kommer att ha en del möten med de lärare som planerar dagen och kan någon ställa upp med något som är lämpligt var snälla och hör av er!

I övrigt vill jag tillönska akademins ledamöter en härlig höstmånad med förhoppning om att mörkret inte ska vara alltför betungande.

Per Flensburg

Åsa Morberg: Krönika i Strömstad tidning

Möt Åsa Morberg, ny ordförande i Strömstad akademi.

I juni, på ett årligen återkommande möte i Strömstad, valdes Doc. Åsa Morberg till ny ordförande i Strömstad akademi. Med lång erfarenhet av akademiskt ledarskap och ordförandeskap i många sammanhang, hälsas hon varmt och hjärtligt välkommen av en enhällig årsstämma. Mandatperioden börjar den 1 januari 2023. Under hösten arbetar hon jämte styrelsen och akademins nuvarande ordförande, Dr. Peter Fritzell för att på så vis bekanta sig med arbetet i

akademins ledning. Mariana Back, styrelsemedlem och tidigare vice ordförande i Strömstad akademi, träffade Åsa Morberg och gjorde en kort intervju med henne.

Hur känner du dig inför uppdraget?

Det känns väldigt roligt och jag tycker om att anta nya utmaningar. Akademiker är ju ofta mycket självständiga och kritiskt tänkande personer och följaktligen ganska svåra att leda. Många ser administratörer som "något nödvändigt ont". Men, att vara ordförande är att samarbeta. Det har jag lång erfarenhet av att göra och jag känner mig därför säker på att jag kommer att klara av det här uppdraget och ser verkligen fram emot arbetet.

Du beskrivs som beslutsför, kunnig, drivande och demokratisk. Vilka andra kvalitéer har du, som du kommer att nytta av i rollen som ordförande?

Jo, jag är orädd, tuff och inte konflikträdd. Det kommer jag att ha nytta av. Som lärare och forskare och före detta prefekt, utbildningsledare, akademichef, ordförande och tidigare president för ATEE (Association of Teacher Education) i Bryssel, känner jag mig kompetent för ett ordförandeuppdrag som detta. Att planera, förvalta och verkställa känns tryggt. Jag kommer även att initiera utvecklingsarbeten för det gäller att tänka nytt och inte enbart bara begagnade tankar.

Hur ser du på Strömstad akademins bakgrund?

Strömstad akademi är lycka för akademiker som vill fortsätta och vara aktiva även om de uppnått hög ålder. Jag hyser stor beundran för akademins förre rektor och numera även hedersprofessorn, Lars Broman och de personer som tillsammans med honom som startade Strömstad Akademi. Det är ett fantastiskt arbete som genomförts, ja verkligen ett var ett mycket bra initiativ. Jag kom med som ledamot 2011 för att jag anser att Strömstad akademi har en viktig roll i samhället. En tung fråga i akademien är synen på äldre och erfarna forskare, doktorer och akademiker. I Sverige är vi dåliga på att ta vara på all den samlade kompetens som finns. Huvudregeln i svensk universitetsvärld är att äldre ska ge upp sin plats för de som är unga. Jag tycker istället att det är oerhört viktigt att man arbetar sida vid sida för att gardera kunskapsförsörjning. Respekt för erfarenhet!

Hur ser din egen bakgrund ut? Berätta lite om dig själv.

Jag är född och uppvuxen i i Sandviken och bor alltså där. Jag och mitt barnbarn, Wilma, delar hästintresse. Det är också kul att hålla på med hus och hem. En del fritid ägnar jag åt det litterära sällskapet Stig Sjödin Sällskapet som jag är ordförande i. Jag arbetar som docent i didaktik, lärarutbildare, fortbildare, administratör och forskare. Att formulera mig i tal och text är den stora delen i mitt yrkesverksamma liv. På mitt visitkort står det: författare, debattör, föreläsare, mentor, coach och projektledare.

Mina föräldrar hade båda ordförandeuppdrag, så jag gick i en slags privat ordförandeskola i mitt hem. Jag vet vilken resurs som finns i en grupp, en styrelse, om den sköts väl och vilket slöseri om motsatsen gäller. När en organisation står inför förändringar så behövs det en styrelse med en ordförande som kan försöka att ta tillvara alla åsikter för att motverka energiläck-

Åsa Morberg är docent i didaktik och biträdande professor vid Strömstad Akademi. <http://stromstadakademi.se/Ford/MorbergAsa.pdf>

kage. Man måste försöka fånga upp allas synpunkter och förslag. Det är guld värt att veta att man får möjlighet att föra fram sina åsikter i en förtrolig atmosfär när det gungar, och svaren om framtiden ännu inte finns, det vet jag, och så vill jag arbeta som ordförande i Strömstad akademi.

Kan du säga några sammanfattande ord om din ambition med Strömstad akademi?

Jag vill som ordförande verkligen bidra till att föra Strömstad akademi framåt i den riktning som vi beslutar oss för. Samarbetet med Strömstad kommun intresserar mig och det känns mycket viktigt. Jag ser verkligen fram emot att börja som ordförande den första januari, 2023.

Tack och lycka till, Åsa!

Åsa Morberg: Bokrecension

Nyutkommen bok: Ledarskap mitt i verksamheten – att leda kolleger i förskola, skola och fritidshem.

av Åsa Morberg, docent i didaktik

I den rika floran av ledarskapslitteratur har ytterligare en bok kommit ut. Bokens titel är: Ledarskap mitt i verksamheten – att leda kolleger i förskola, skola och fritidshem. Författare är Mikael Jensen, universitetslektor, som har forskat om en imponerande mängd områden: lärande, kommunikation, konflikthantering, personlighet, relationer, grupper, små organisationer, och ledarskap. Författaren har också ett fokus på ledarskapskommunikation och kunskapshandling i mindre organisationer. Det är omfattande erfarenheter som kommer till uttryck i ledarskapsboken.

Bilden på bokens omslag är mycket intressant. Det är en vägvisare med åtta olika pilar som pekar åt olika håll. Hur ska bilden på omslaget förstås? Vad ska bilden egentligen visa läsaren? Det är "vaga och lite suddiga" pilar, dvs. inga texter finns på pilarna. Läsaren är kanske på väg mot det okända? Eller kanske man kan tänka sig att var och skriver in vad man vill se på pilarna? Läsaren kan således välja sin väg.

Utgivningen av chefs-och ledarskapslitteratur är omfattande och ska en bok sälja så måste den faktiskt "sticka ut" bland alla andra ledarskaps-och chefspublikationer! Boken ska givetvis också bidra med viktig kunskap till bokens läsare, vilka läsarna nu än är.

Många skolledare anställs för omsättningen är alltså stor och tiden mellan anställning och tillträde kan vara kort och begränsad. Då finns det kanske tid att åtminstone läsa den nyutgivna boken. Boken vänder sig också till studerande som avser att någon gång i framtiden axla ledarrollen. Boken sägs också kunna vara ett stöd för dem som arbetar med vägledning i pedagogiskt arbete. Sist men inte minst ska den också hjälpa till att ge fortsatt fördjupning för ett redan pågående ledarskap. Boken har en mycket bred målgrupp. Vissa gemensamma behov av kunskaper finns säkerligen hos dessa grupper, men vissa behov är mer grupp-specifika. Författaren syns satsa på breda, mera generella kunskaper, än smala och specifika.

Utgivningen av litteratur för ledare och chefer är stor och omfattande. Vad är då det nya och lockande med boken som troligen får den att sälja? Det är viktigt att i en recension försöka att beskriva det unika och det som verkligen tillför floran av ledarskapslitteratur något viktigt. En del av bokens titel talar om att ledaren ska finnas mitt i verksamheten, vad det nu egentligen betyder? Ledaren syns vara en slags mittpunkt i verksamheten kanske? Ledaren uppehåller sig

kanske ute i verksamheten? D.v.s. sitter inte inlåst på sitt arbetsrum, som dessvärre många ledare gör idag.

Boken omfattar hela 237 sidor uppdelade på hela 11 kapitel. Det finns en diger referenslista på 11 sidor sist i boken. Kapitlen innehåller konkreta fall och de är markerade med en ljus gråton så att det framgår tydligt. Varje kapitel startar med ett fall och fallet visar konkret vad texten kommer att behandla. Det gör att för en läsare med begränsad erfarenhet av att leda blir ändå texten begriplig. Författaren syns ha goda erfarenheter av ledarskap och vilket behov av stöd som finns.

Bokens texter är informationstäta. Läsningen görs verkligen inte med några få fixpunkter per sida. Det handlar om att faktiskt läsa mera rad för rad och verkligen reflektera över det lästa.

Författaren reder först och främst ut vad det egentligen innebär att leda en verksamhet mitt i en verksamhet och det är en bra bas för boken som går tillbaka på bokens titel. Vidare finns ett kapitel om ledarskapsteorier, eftersom författaren använder forskning blir teorierna nödvändiga. Författaren utvecklar också informellt ledarskap. Kommunikation får ta stor plats i boken, liksom dialogen. Etik och konflikthantering behandlas också. Kulturella aspekter, kunskapsgemenskaper, kunskapsdelning och ledning diskuteras också. Avslutningsvis diskuteras gruppledarens roll och samarbete. Författaren spänner över ett mycket stort område i ledarskapet.

Sammanfattningsvis

så finns det flera goda skäl att läsa boken om ledarskap mitt i verksamheten: att leda kolleger i förskola, skola och fritidshem. Var man än befinner sig i karriären kan man hämta intressanta fakta och viktiga perspektiv. Boken kan med fördel läsas som man plockar praliner ur en chokladask. Man kan botanisera och välja det allra godaste först.

Åsa Morberg: Inträdesprov för lärare

Inträdesprov till lärarutbildningen – nygammalt försök löser inte vare sig skolans och lärarutbildningens kvalitetsproblem men nu kommer det tillbaka

Av Åsa Morberg, docent i didaktik

Fyra politiska partier föreslår nu att blivande lärarstudenter skall ha lägst betyget C i de ämnen som de ska undervisa i. Det ska också införas ett obligatoriskt inträdesprov, tycker de fyra partier. Anna Ekström delar inte deras uppfattning. Jag är glad för Anna Ekströms tveksamhet till obligatoriskt lärlämplighetsprov.

Inträdesproven upphörde 1968, då seminariet ersattes med lärarhögskolan. Det har förekommit lokala inträdesprov sporadiskt och det förekommer även idag, 2016, ex. vid Linnéuniversitetet. Dessa inträdesprov arrangerades lokalt och de ägde rum under en till tre dagar. Seminarierna fylldes ett par gånger per år av nervösa blivande seminarister, som fått en inbjudan att delta. Inträdesprov genomfördes både till höst- och vår-intag. Upp till fem delprov kunde förekomma.

Ett exempel från Folkskoleseminariet i Gävle, sensommaren, 1964: En lärare i pedagogik samtalade med den blivande seminaristen om varför han/hon ville bli lärare och vilken bakgrund den sökande hade, och om den lämpade sig för att studera till lärare. Därefter kom två lek-tionsliknande prov, som handlade om förmågan att kunna berätta och beskriva. Ibland engagerades övningsskolans elever, men lika ofta var det seminariets lärare som var åhörare. Seminaristerna fick ett ämne och endast en kort stund att förbereda sig på, för att sedan framföra

denna presentation. Seminaristerna fick också prov i övningsämnen och de fick såväl sjunga upp, som spela upp, eftersom musik var obligatoriskt för småskollärare. Det samlade resultatet av inträdesprovet vägdes samman med examensbetyg från realskolan eller från gymnasiet.

Några motiveringar gavs inte till de bortsorterade. Dessa inträdesprov sades mäta "lärarlämplighet". Om inträdesproven över huvud taget mätte någonting diskuterades, eftersom olämpliga studenter ändå kom in och dessvärre kom de också ut som lärare. (I vilken yrkesutbildning går detta att förhindra?) Någon utvärdering fanns inte, för dessa inträdesprov, och tilltron till inträdesprovets sorteringsförmåga var blandad. Det var rutinerade lärarutbildare som administrerade proven. De hade sett många blivande lärare och de hade naturligtvis erövrat en viss förmåga att se om en person hade förutsättningar att utbildas till lärare eller inte. Det man förmodligen tittade på var kontaktförmågan, kommunikationsförmågan och intresset och engagemanget. Inträdesproven avvecklades och antagningen blev mera enhetlig i högskolan, 1977.

Lärlämplighet, eller förutsättningar för att utvecklas till en god lärare, är ett komplicerat begrepp. Man kan inte mäta det som krävs genom några hemsnickrade inträdesprov. Det finns inte heller så många rutinerade lärarutbildare idag, som har förmåga att sortera bort olämpliga lärarstudenter. Idag finns förresten inga lärarutbildare alls. Det finns lärare i högskolan med tjänstgöring på lärarprogrammet och det är något annat än en rutinerad lärarutbildare.

Förr fanns det krav på lärarutbildare att de skulle ha egen lärarutbildning och egen erfarenhet av skolan, men några särskilda krav finns inte på högskolan idag. Lärarprogrammet har blivit hela högskolans program med allt vad detta innebär. Det är viktigt att först och främst se problemet ur studenternas perspektiv. Det handlar om att hjälpa de studenter som inte platsar i läraryrket. Att vara lärare och inte ha förutsättningar för läraryrket är en ren katastrof såväl för individen själv, som för alla som individen möter. UKÄ menar att det idag finns en hel rad olämpliga studenter, som borde avskiljas från lärarutbildningen. Många auktoriteter anklagar lärarutbildningarna för att de inte har fullgjort sin uppgift när de examinerat lärare, som absolut inte borde ha blivit lärare. Kanske ligger det något i anklagelserna också?

Det finns olika modeller som har använts för att göra en bedömning av lärarstudenternas möjligheter att klara av läraryrket. Under den första delen av programmet har kursernas uppläggning och innehåll varit av yrkesprövande natur. Ett sådant arbetssätt bygger på en tilltro att läraryrket är något man kan lära sig. Den nya lärarstudenten har försatts i situationer där man kunnat utbilda och samtidigt få en god bild av om lärarstudentens förutsättningar för läraryrket. Under exempelvis yrkesintroduktionen i den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen har man satsat på att utveckla lärarstudentens förmåga att skapa kontakt med barn och vuxna och att utveckla kommunikationsförmågan med barn och vuxna. Vidare har man försökt att ta reda på vilket intresse och vilket engagemang lärarstudenten visar. Undervisningen på lärarprogrammet har sedan varit av sådan karaktär att utvecklingsförmågan någorlunda säkert har kunnat bedömas. Med dessa modeller som tillämpats avråds sedan en hel del lärarstudenter från fortsatt lärarutbildning och får hjälp att ta ny ställning till sitt yrkesval. Om många studenter slutar så får lärarprogrammet problem med examinationsgraden vilket är en paradox. Det har förekommit kritik mot lärarutbildningarna genom att det är alltför många som avslutar sin lärarutbildning utan examen. Med ett antagningssystem som baseras enbart på betyg är detta helt i sin ordning och inget att oroa sig över. Rådgivande samtal möter de studenter som av olika skäl inte blir godkända och behöver tänka sig en annan utbildning. Om någon lärarstudent önskar byta program, så finns studievägledare som ger yrkesrådgivning. Det sätt som tillämpas på lärarprogrammet med intagning på betyg och ett yrkesprövande uppläggning av den första delen av lärarprogrammet är ett bra sätt att gallra ut studenter som av olika skäl inte bör fortsätta på lärarprogrammet. Det viktigaste är ändå att se om studenter-

na kan utvecklas till goda lärare som på sikt kan uppfylla examensordningens krav. Det ser man på ett bra sätt när de studerat på lärarprogrammet en hel termin och framför allt syns det i den verksamhetsförlagda delen av utbildningen. En äldre mycket rutinerad lärarutbildare av den gamla stammen uttryckte det hela ungefär så här: "Det är inte fel på foten, för att den inte passar skon. Dvs. det är inte fel på Dig som person för att Du inte platsar som lärare". Det avdramatiserar en avrådan.

Vad kommer återinförandet av obligatoriskt inträdesprovet till lärarutbildningen att betyda? Idag finns det knappast någon möjlighet att kasta ut dem som arbetar i skolan utan någon som helst utbildning. Om det inte finns tydliga krav på att lärare ska ha adekvat lärarutbildning, så hjälper det knappast att avhysa lärarstudenter från lärarutbildningen, då de utan vidare kan börja arbeta som utbildade och obehöriga lärare istället. De flesta människor anser sig dessvärre vara experter på skolan. Alla vuxna har gått i skolan i många år och tycker sig veta vad de pratar om. Dessa "kvasiexperter" är förödande för skolan. Det finns ett politiskt tyckande på en mycket svag grund, om hur vi ska göra för att komma till rätta med skolans problem. De som egentligen borde tillfrågas om skolans problem är de utbildade och utexaminerade professionella lärarna som arbetar i skolan.

Till skillnad från andra verksamheter, exempelvis vårdområdet, betraktas lärarna snarare som en del av skolans problem, än de experterna på skolans område som de faktiskt är. Lärare hörs inte och de tillfrågas inte. Det har att göra med att lärarna också sitter på de anklagandes bänk och utgör skolans problem, enligt många kvasi-expert. Skolans lärare är de som ställs inför dessa politiska tyckande som resulterar i ständiga omorganiseringar efter vad som för tillfället är politiskt korrekt. Nu är det exempelvis politiskt korrekt att tycka att inträdesprov är en bra modell för "att skilja agnarna från vetet." Inträdesprov är absolut ingen som helst garanti för att vi inte får in mindre lämpliga lärarstudenter i lärarutbildningen.

Jag instämmer till fullo i f.d. kanslern Anders Flodströms yttrande i LR:s tidning: "Alla ska komma in på lärarutbildningen - men alla ska inte komma ut."

Lennart Wetterberg m fl: Fetalt alkoholsyndrom kan förebyggas

---

Fetalt alkoholsyndrom kan förebyggas – Inför varningstext

(Artikel införd i Läkartidningen 7 sep 2022)

Lennart Wetterberg, professor emeritus i psykiatri, Karolinska institutet

Gudmund Bergqvist, docent i pediatrik, Karolinska institutet

Marie-Louise Wadenberg, docent i psykofarmakologi, Linnéuniversitetet

Ulf Berg, professor emeritus i kemi, Lunds universitet; samtliga författare är verksamma inom Strömstad akademi

Missbruk och användande av olika slags droger orsakar stort lidande för den drabbade och anhöriga, men det orsakar också stora kostnader för samhället [1]. Behandlingen är förebyggande; det handlar om att se till att inte börja använda droger eller alkohol. Ett antal sådana projekt har använts i samhället, varav troligen »antitobak-kampanjen« är den mest kända. För närvarande finns upplysningskampanjer mot drog- och alkoholbruk genom organisationer som Sveriges landsråd för alkohol- och narkotikafrågor (SLAN) och Riksförbundet narkotikafritt samhälle (RNS) [2].

Även icke-narkotiska läkemedel kan orsaka missbildningar hos fostret om de tas under graviditet. Det mest kända exemplet är talidomid (Neurosedyn), som snabbt förbjöds 1961 när sam-

bandet blev känt [3]. I december 2020 fick Socialstyrelsen i uppdrag av regeringen att lämna förslag om de författningsändringar som krävs för att datainsamling till Medicinska födelseregistret ska utökas med uppgifter om exponering för substanser som kan vara skadliga för fostret [4].

Det vanligaste drogbruket i samhället är alkohol. Alkoholen i alkoholhaltiga drycker, etanol, är vattenlöslig och går därför lätt över i fostervätskan [5]. Fosterskador (litet huvud, mental retardation, avvikande ansiktsform med lång överläpp, smala läppar, korta ögonspringor samt syn- och hörselproblem) kan därmed uppstå om modern intar alkohol under graviditeten [6], och sedan 2004 är fetalt alkoholsyndrom (FAS) en godtagen medicinsk diagnos i ICD-10. Syndromet är dock känt sedan fem decennier [7-8].

Trots att alkohol är så vanligt förekommande i samhället glöms risken för gravida lätt bort eller till och med förnekas. Livsmedelsverkets varning är dock kristallklar: fostret utsätts för skadliga ämnen om du dricker alkohol när du är gravid [9]. Fetalt alkoholsyndrom leder också, förutom lidande, till stora kostnader för samhället. En siffra på 14,4 miljarder årligen i Sverige har angetts [10].

År 2020 beslöt Australien och Nya Zeeland – trots hårt motstånd från alkoholindustrin – att varningsetiketter riktade till gravida skulle bli obligatoriska på alkoholförpackningar [11, 12]. Tillverkarna fick tre år på sig att förse alla alkoholprodukter (med innehåll över 200 ml) med budskapet »Alkohol kan orsaka livslånga skador på ditt barn«. En första utvärdering av insatsen har nyligen publicerats [13].

Är Sverige redo för ett liknande förslag? Det kommer säkert att möta motstånd, men vi måste ta ett rationellt och logiskt beslut för att undvika skador, lidande och onödiga utgifter för samhället. Varningsmärkning på alkoholhaltiga drycker är nu än mer motiverad då nya studier ger stöd för att alkohol under graviditeten kan orsaka ett spektrum av kliniska störningar som går under begreppet fetala alkoholspektrumstörningar (FASD) [14].

Den nionde dagen i årets nionde månad infaller den internationella FAS-dagen (den första anordnades 9/9 1999), för att påminna kvinnor om att skydda sitt ofödda barn genom avstå från att dricka alkohol under graviditetens samtliga nio månader.

Genom vårt debattinlägg söker vi stöd för varningstext till gravida på alla alkoholhaltiga drycker även i Sverige, samtidigt som vi vill påminna om vikten av att varje år den 9 september uppmärksamma diagnosen fetalt alkoholsyndrom [15].

REFERENSER

1. SOU 2011:6. Missbruket, kunskapen, vården. Missbruksutredningens forskningsbilaga. Delbetänkande av Missbruksutredningen. Stockholm: Socialdepartementet; 2011.
2. Hübinette S. Vägar till en narkotikafri skola. Handbok i systematiskt policyarbete. Stockholm: Bokus; 2021.
3. Engström N, Persson B, Thorén C. Ett teratogent läkemedel? Läkartidningen. 1962;59:731-7.
4. Förslag författningsändringar för medicinska födelseregistret. Inklusivt förslag på nya uppgifter samt juridiska och andra förutsättningar för datainsamling. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022. Artikelnr 2022-4-7868.
5. Strömstad akademi; Wetterberg L. Remissvar: Fetalt alkoholsyndrom (video SAV 50). Juli 2022. <http://stromstadakademi.se/SAV/SAV-50.mp4>

6. Jones KL, Smith DW. Recognition of the fetal alcohol syndrome in early infancy. *Lancet*. 1973;302(7836):999-1001.
7. Obladen M. Ignored papers, invented quotations: a history of fetal alcohol syndrome. *Neonatology*. 2021;118(6):647-6.
8. Landgren M, Sarman I. Dags att ta fetala alkoholskador på allvar. *Läkartidningen*. 2014;111:C7PY.
9. Livsmedelsverket. Uppdaterade råd om alkohol under graviditeten. 27 maj 2021. <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa-miljo/mat-och-naring/uppdaterade-rad-om-alkohol-under-graviditeten>
10. FAS-portalen. Årlig kostnad för FAS: 14,4 miljarder. <https://www.fasportalen.se/forskning-fakta/samhallskostnader/>
11. O'Brien P. Warning labels about alcohol consumption and pregnancy: moving from industry self-regulation to law. *J Law Med*. 2019;27(2):259-73.
12. Wingren J. Varningar till gravida på alkohol efter hård kamp. *Accent*. 17 aug 2020. <https://accentmagasin.se/alkohol/varningar-till-gravida-pa-alkohol-efter-hard-kamp/>
13. Heenan M, Shanthosh J, Cullerton K, et al. Influencing and implementing mandatory alcohol pregnancy warning labels in Australia and New Zealand. *Health Prom Int*. Epub 23 apr 2022. doi:10.1093/heapro/daac022
14. StatPearls; Vorgias D, Bernstein B. Fetal alcohol syndrome. 11 ju 2022. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2022.
15. Ekeröth E. Kampanj för att öka BVC:s kunskap om barns alkoholskador. *Accent*. 9 sep 2019. <https://accentmagasin.se/forebyggande/kampanj-att-oka-bvcs-kunskap-om-barns-alkoholskador/>

Gudmund Bergqvist: Demokratins fiender

Vi lever i ett årtionde där auktoritära stater och åsikter får ökat inflytande och aktivt attackerar den liberala demokratin genom krig, desinformation, propaganda, cyberattacker och ekonomiskt bistånd. Putinregimens stöd och lån till olika extremrörelser i Europa är känd, liksom Kinesiska Kommunistpartiets metoder att ekonomiskt hota och straffa de stater eller bolag som är "misshagliga" genom att t. ex. kritisera regimen brott mot mänskliga rättigheter. På hemmaplan styr de auktoritära staterna opinionen och förhindrar fri åsiktsbildning genom att stänga ned oppositionella media och sätta journalister och oppositionella i fängelse eller ännu värre.

En av den liberala demokratin grundpelare är yttrandefrihet i tal och skrift. Detta hotas av auktoritära krafter på olika sätt i hela världen. Vi har nyligen fått bevittna hur Salman Rushdie överfölls och allvarligt skadades under en föreläsning. Detta har skett med visst applåderande av de skenheliga mullorna i Iran.

Ett annat exempel är att de Belarusiska myndigheterna utreder möjligheten att inte bara i bibliotek och andra offentliga institutioner utan även i det privata förbjuda innehav av böcker skrivna av en av de egna största författarna Svetlana Aleksijevitj.

Låna och köp böcker av dessa författare för att ge ditt stöd till det fria ordet.

Ge inte efter för dem som vill att du inte skall "kränka" auktoritära stater eller ideologier. Dessa är oftast så kallade mimofanter, dvs. har elefanthud under fotsulan och mimosa på översidan och förtjänar inte avsaknad av kritik.

Praeterea censeo Kaliningradum esse demilitari.

Anders Gustavsson: Recension av avhandling

BORDERLINE ISSUES CONCERNING THE AUTONOMOUS ISLAND OF ÅLAND IN THE BALTIC SEA

Ida Hughes Tidlund. Autonomous Åland: A Hundred Years of Borderwork in the Baltic Sea. Doctoral Thesis. Department of Ethnology, History of Religions and Gender Studies, Faculty of Humanities, Stockholm University, 2021. 219 pp.

(Från Folklore 86, 2022, News in Brief)

Ida Hughes Tidlund presented her doctoral thesis in ethnology at Stockholm University and the Centre for Maritime Studies in Stockholm (CEMAS). The thesis reviews issues regarding the definition of borders surrounding the autonomous archipelago of Åland with more than 30,000 inhabitants as of 2021 and located in the Baltic Sea between Finland and Sweden. Altogether, there are 6,700 islands, 60 of which are inhabited. A law adopted by the League of Nations prevised that the inhabitants' language, culture, and traditions should be protected. The land of Åland was to be used and owned by the inhabitants of Åland. The right of domicile grants regional citizenship. This is required to permit political activities, business ownership, and ownership of fixed property. The right of domicile as well as the demilitarization are protected by an international treaty. Åland's autonomy includes decisions regarding education, industry, commerce, communications, postal services, health care, radio, TV, police, culture, and museums. The local government has the executive power within the framework of local legislation.

Åland is not required to offer education in languages other than Swedish, which is the only official language. Therefore, Åland is even more Swedish-speaking than Sweden, where several languages can occur as part of education. In 2018, 87% of Ålanders spoke Swedish as their mother tongue. Åland's autonomy is symbolized, among other things, by the Åland flag and its own stamps. The Finnish authority extends to foreign policy, border controls, monetary policy, and civil and criminal law.

This thesis gives an overview of the methods used to establish borders by legal means, which might change over time, and of how they shape everyday life for the individuals affected by them. Micro- as well as macro-perspectives are investigated, bearing in mind that borders and actions are linked to each other.

The theory behind the thesis is inspired by the phenomenology of Jean-Paul Sartre as well as that of the philosopher and phenomenologist Edward Casey and the social anthropologist Sarah Green, and their view that borders are legal and cultural constructions to convey understanding to the individuals concerned. A border is a point where something begins – and something else ends. A border thus is immaterial. "Here" 230 www.folklore.ee/folklore News in Brief is separated from "there". Åland can be deemed by its inhabitants to be "here", while Finland is seen to be "there".

The author's material consists of fifteen interviews conducted by her in 2017, and participant observations during 2016–2019. The author lives in Stockholm but has been able to build on

having relatives living in Åland during her field studies. Her own experience from field studies is that it is not easy to establish relationships with the inhabitants of Åland. Older archival source material has also been used for the thesis, for example interviews with senior inhabitants between 1952 and 2015, statute books, newspaper articles, maps, and schoolbooks.

Participant observations have been recorded, among others, on the rocky islet Märket and on ferries to and from Åland, on which duty-free commerce takes place. This commerce is an important part of Åland's economy. Tobacco and alcohol as well as Swedish snuff, which is prohibited in Finland, constitute large sales. Contraband sales of (among other products) Swedish snuff are also made.

After the first, introductory chapter, the second one reviews the legal framework of autonomy. The first law regarding autonomy was enacted in 1921 and the second one in 1952, both strengthening the protection of minorities. The third law was enacted in 1993, further strengthening the protection of the Swedish language.

The third and fourth chapters of the thesis focus on maritime borderlines which are less precise and harder to identify than land borders. There is only one land border on Åland – on the rocky islet Märket. One part of the island belongs to Finland, the other being Swedish. The Skiftet region separates Åland from Finland and the Åland Sea separates Åland from Sweden. The borders need to be reviewed every five or ten years not least due to the strong isostasy in the Baltic Sea. New islets appear. A map in the thesis (p. 78) shows how the rocky islet Märket has grown between 1810 and 1980.

Chapters five and six investigate how the Åland inhabitants deal with the border in their day-to-day life, in connection with hunting seals, fishing, and trade with Finland as well as Sweden. The author uses the concept 'hodological navigation' inspired by Sartre's phenomenology to show how the inhabitants relate to their borders in everyday life. This means that people act to achieve certain objectives. There is a strong awareness of the borders because the inhabitants need to deal with them frequently. The author writes that the border is a recurring issue. Moving over water makes it necessary to consider the weather, waves, and ice conditions. A prolonged personal experience of navigating these border waters adds to this awareness.

Chapter seven summarizes one hundred years of Åland's autonomy and the expression of this autonomy in handling the borders.

The thesis offers an extensive summary in Swedish (pp. 184–199). This is unusual in Swedish theses written in English, and strengthens the impression that Åland is more Swedish than Finnish.

The thesis is thorough with regard to material, use of theory, and analysis. It constitutes an important contribution to maritime ethnological research. There is plenty of material regarding legal developments and international treaties, as well as the inhabitants' handling of the maritime borders in day-to-day life.

I failed to find, however, comparisons with research concerning other border areas. In the 1990s, I participated in a research project entitled "Cultural Meetings along Borders". The scientists analyzed border relations from the late nineteenth through to the twentieth century in the Swedish regions of Bohuslän and Dalsland along with Østfold fylke on the Norwegian side. The key findings were published in the book titled *Gränsmöten* (Border Meetings, 1999). This is not mentioned or commented on in Tidlund's thesis. Comparisons with other territorial autonomies would also have been useful, not least the Faroe Islands and Greenland. These are islands under Danish authority but are mentioned only in passing in the thesis. For example, ethnologist Jóan Pauli Joensen has conducted several studies of the Faroe Islands from a histo-

rical perspective. Another ethnologist who is missing in the references is Nils Storå, former professor at the Åbo Academy, who has strong links with Åland. In 2003, he published a book titled Fishing and Fishing Culture in Åland. The Archipelago Research Institute at Åbo Academy University, which was established in 1978, is also missing. Since 1978 the Institute publishes the journal Skärgård (Archipelago), in which Nils Storå has had an important role.

Anders Gustavsson
University of Oslo

Gudmund Bergqvist: On line föreläsningar under läsåret 2022/23

Stormöte angående kommande tänkbara on line föreläsningar under läsåret 2022/23

Gudmund Bergqvist

Detta möte hölls på zoom den 7 september. Tyvärr deltog endast tolv ledamöter trots att samtliga ledamöter fått en länk. Vid diskussionen nämndes tretton olika möjliga föredragshållare och ett tjugotal olika ämnen. Dessa kan vara från 25-30 minuter till en timme föredrag och en timme diskussion.

Det diskuterades också möjligheterna att ha symposier på nätet och att detta skulle kunna vara ett första steg till en kommande antologi antingen som bok eller digitalt.

Mötet blev inspelat och diskussionerna kommer att fortsätta vid nästa möte med redaktionskommittén den 27 september.

Har du förslag på ämne och vill hålla ett föredrag så hör av dig. Ange gärna vilken månad som skulle vara lämplig. Diskutera gärna inom din egen lokalavdelning och få andra att vilja medverka!

Hör av dig till

gudmundbergqvist@hotmail.com